# การศึกษาวิเคราะห์เรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมตามหลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท

# A Critical Study of karma and Result of karma, According to The Teaching of Theravada Buddhist Philosophy

**พระมหาสมศักดิ์ ญาณโพโธ,รศ.ดร./แม่ชีจำเรียง กำเนิดโทน**

**Phramaha Somsak Yanaphodho, Assoc.Prof.(Somsak Phoduang)[๑]**

**Nun Jumrieng Kamnerdthon[๒]**

**Received:** *Juen 09, 2020* **Revised:** *June 10, 2020*

**Accepted:** *June 29, 2020*

**บทคัดย่อ**

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “กรรมและการให้ผลของกรรมตามหลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์เรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม เพื่อวิเคราะห์และสงเคราะห์กระบวนการการให้ผลของกรรม เพื่ออธิบายกรรมทั้งดีและชั่วและการให้ผลของกรรม โดยมีระเบียบวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผลการวิจัยพบว่า กรรมให้ผลตามลำดับ หลักคำสอนเรื่องกรรมและความเชื่อเรื่องกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท ผู้ทำชั่วแล้วไปเกิดในทุคติภูมิก็มี ผู้ทำชั่วแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ก็มี ผู้ทำดีแล้วได้เกิดในสุคติโลกสวรรค์ก็มี ผู้ทำดีแล้วไปเกิดในทุคติเพราะทำกรรมชั่วไว้มากในชาติก่อนก็มี อกุศลกรรมนั้นยังให้ผลอยู่ กรรมมีหน้าที่ มีลำดับและเวลาให้ผลของกรรม ผู้ทำกรรมแล้วต้องไปรับผลของกรรมทั้งฝ่ายอกุศลกรรมและฝ่ายกุศลกรรม จึงก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่คือความเชื่อในเรื่องกรรม และภพภูมิที่รับผลของกรรม ทำกรรมชั่วไปเกิดในทุคติภูมิ ทำกรรมดีไปเกิดในสุคติภูมิ

**คำสำคัญ:** (กรรม), (ผลของกรรม), (พุทธปรัชญา), (การวิเคราะห์),

---

[๑] สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, หน่วยงาน Email : somprachan@gmail,com เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๒-๔๔๘-๘๙๙๔.

[๒] อาจารย์พิเศษ, คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๑-๐๘๓-๙๓๙๓.

**Abstract**

The research entitle 'A Critical Study of karma and Result of karma, According to the Teaching of Theravada Buddhist Philosophy' aims to study, to analyze Karma or action and its results, to analyze and synthesize the performances of Karma, to elaborate the Karma, both good and evil, and its results. The results revealed that One who has done bad Kamma can be born in the realms of Dugati. One who has done bad Karma can be born in the realms of Sugati. One who has done good Karma can be born in the realms of Sugati. One who has done good Karma can be born in the realms of Hell, as the past bad Karma is still effective. Karma has a functions, a sequence and time for the results of karma. Kamma doers both good or evil will certainly get results. A new body of knowledge is that belief in karma and Good actions lead to the realm of bliss and bad actions lead to the realms of woe.

**Keywords**: (karma),(Result of karma), (Buddhist Philosophy),( analyze)

**๑. บทนำ**

หลักคำสอนในเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม เป็นหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญมาก จัดเป็นวิชาการศึกษาหาความรู้ตามคำสอนในทางพระพุทธศาสนา เพราะเป็นหลักธรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องกับชีวิตของมนุษย์ และคติความเป็นไปของชีวิตในภพภูมิต่างๆ และในภพชาติของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐–๒๕๖๔) ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ว่าด้วยการสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์เกี่ยวสถาบันศาสนา[๓] เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมยุคปัจจุบัน โดยที่คนในสังคมเข้าใจหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเรื่องของกฎแห่งกรรม ซึ่งคำสอนสอนไม่ให้กระทำในสิ่งที่เบียดเบียนกัน ทั้งทางร่างกายจิตใจ กฎธรรมชาติ[๔]เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์คือกระบวนการก่อการกระทำและการให้ผลของการกระทำ เช่น ทำกรรมดีมีผลดี ทำกรรมชั่วมีผลชั่ว เป็นต้น

ในหนังสือ “กรรมทีปนี” [๕] กล่าวว่า “กรรมที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้มีอยู่ทั้งหมด ๑๒ ประการ โดยแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ ๑) กรรมให้ผลตามหน้าที่ ๒) กรรมให้ผลตามความหนักเบา ๓) กรรมให้ผลตาม การให้ผลของกรรมได้นั้นมีอยู่ ๔ อย่างคือ ๑) อกุศลกรรม ๒) กามาวจรกุศลกรรม ๓) รูปาวจรกุศลกรรม ๔) อรูปาวจรกุศลกรรม “กฎแห่งกรรม” [๖] ได้บันทึกไว้ว่า กรรมที่เราได้สั่งสมไว้ในอดีต ติดตามมาให้ผลในปัจจุบันนั้นเอง และการที่เราจะได้รับความสุข หรือความทุกข์อยู่ในปัจจุบันไม่ใช่ขึ้นอยู่กับกรรมที่เราได้สร้างไว้ในปัจจุบันอย่างเดียว อาจจะขึ้นอยู่กับกรรมในอดีตด้วย

---

[๓] สำนักงานคระกรรมการแผนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. ๒๕๖๐–๒๕๖๔**, หน้า ๖๕.

[๔] พระพรหมคุณาภรณ์. (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๙, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๒๓๖.

[๕] พระพรหมโมลี, (วิลาศ ถาณวโร), **กรรมทีปนี เล่ม ๑,** (กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์ดอกหญ้า ,๒๕๔๕), หน้า ๗/๓๙.

[๖] พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตฺตวณฺโณ), **กฎแห่งกรรม,** (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย ,๒๕๓๗), หน้า ๒๐๘.

ความคิดเรื่องการมีอยู่ของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท[๗] นับว่าเป็นเรื่องสำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งในพระพุทธศาสนา เพราะวิถีชีวิตของคนทุกคนนับตั้งแต่เกิดจนถึงตาย ทุกชีวิตจะดำเนินไปทางที่ดีหรือชั่ว ก็ขึ้นอยู่กับกรรมหรือการกระทำที่ตนทำไว้ทั้งสิ้น

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้อริยสัจธรรมเองโดยชอบ ทรงตรัสสอนให้ชาวโลกได้ทราบถึงกฎแห่งความเป็นจริงของชีวิต ไม่มีผู้ใดสร้างขึ้น แต่เป็นกระบวนการของชีวิตเป็นไปตามกฎแห่งกรรม พระพุทธองค์จึงได้รับการขนานพระนามว่า กรรมวาที เพราะพระพุทธองค์สอนเรื่องกรรม ทุกชีวิตมีอิสระในการกระทำ กฎแห่งกรรมจึงเป็นกฎที่ลึกซึ้งยากแก่การเข้าใจ ตามธรรมชาติของจิตย่อมใฝ่ต่ำคิดแต่จะกระทำกรรมชั่ว เหมือนกระแสน้ำย่อมไหลไปสู่ที่ต่ำ ส่วนการกระทำกรรมดีนั้นเป็นของยากอย่างยิ่ง เหมือนการทวนกระแสน้ำ ต้องใช้ความพยายามมาก ปัจจุบันนี้มีเหตุปัจจัยยั่วเย้าให้กระทำกรรมชั่วมากมาย ความละอายต่อบาป ความเกรงกลัวต่อบาป ความเมตตากรุณาต่อกันก็เสื่อมไปตามลำดับ ฉะนั้น เรื่องการศึกษาถึงกรรมและการให้ผลของกรรมตามหลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพราะเป็นเรื่องให้ความรู้ความเข้าใจทางจิตใจแก่มนุษย์ ความฉลาดในกฎแห่งกรรมนี้แหละ ที่จะทำให้มนุษย์ละเว้นจากความชั่ว หันมาประพฤติกรรมดี อันจะเป็นประโยชน์และความสุขของมนุษย์

กรรม คือ การกระทำ[๘] วิเคราะห์ว่า “กรณ กมฺม” การกระทำคือกรรม การกระทำนั่นแหละเป็นตัวกรรม ไม่ได้จำกัดว่าเป็นการกระทำดีหรือชั่วกรรมจึงเป็นคำกลางๆ การกระทำที่ปรากฏออกมาได้ ต้องอาศัยเจตนาที่เกิดขึ้นภายในจิตเป็นเหตุ พระพุทธองค์ตรัสว่า “เจตนาห ภิกฺขเว กมฺม วทามิ เจตยิตฺวา กมฺม กโรติ กาเยน วาจาย มนสา” แปลว่าภิกษุทั้งหลายเรากล่าว่าเจตนาเป็นตัวกรรม สัตว์ที่กระทำกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ[๙]

กรรมนั้นก็คือตัวเจตนาเจตสิก เจตนาเจตสิกนี้ทำหน้าที่สองอย่าง คือ ๑) สังวิธานกิจ ทำหน้าที่ปรุงแต่งให้สำเร็จกิจ จึงเกิดการกระทำทางกาย วาจาและใจขึ้น ๒) พืชนิธานกิจ ทำหน้าที่เพาะพืชพันธุ์ไว้ เมื่อกุศลเจตนาอกุศลเจตนาเกิดขึ้นและดับไป เจตนาอันเป็นตัวกรรมนี้ยังมีอำนาจส่งผลให้

---

[๗] พระธรรมเมธาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธศาสนากับปรัชญา**,(กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่อัมรินทร์พรินติ้ง, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒.

[๘] ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗๐ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔**, (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖), หน้า ๑๖.

[๙] องฺ.ฉกฺก. (ไทย) ๒๒/๓๓๔/๔๖๓.

ปรากฏเกิดขึ้นในภายหลังอีก เรียกว่ากุศลกรรมอกุศลกรรม เมื่อกรรมดีก็ตาม กรรมชั่วก็ตาม ย่อมมีผลสนองเช่นนี้ ทุกคนจึงควรมุ่งหน้าประกอบแต่กรรมดีละเว้นจากกรรมชั่ว[๑๐]

กรรมนี้เป็นกฎสากลแก่สรรพสัตว์ทุกถ้วนหน้าที่มีอยู่ในในวัฏฏจักรนี้ เรื่องของกรรมนี้จึงมิได้จำกัดแต่ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น มีทั่วไปแก่สรรพสัตว์โดยไม่จำกัด ไม่ว่าจะนับถือศาสนาอะไรก็ตาม เมื่อกระทำกรรมดีแล้วย่อมได้รับผลดี และตรงกันข้ามถ้าทำกรรมชั่วแล้วย่อมได้รับผลชั่วแห่งการกระทำนั้น เพราะการกระทำอย่างนั้นเป็นการลงโทษตัวเอง เช่น การเบียดเบียนคนอื่นสัตว์อื่นให้เดือดร้อน ก็เป็นการเบียดเบียนตนเองให้เดือดร้อนด้วย สร้างความทุกข์ให้แก่ผู้อื่นสัตว์อื่น ก็เท่ากับสร้างความทุกข์ให้แก่ตัวเราด้วยพระพุทธศาสนาสอนว่า ความทุกข์ในโลกนั้นเป็นกัมมิกะ คือเป็นผลของกรรมหรือการกระทำโดยตรง เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์เอง ไม่ใช่โดยการแทรกแซงของพระผู้เป็นเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่ง พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “กมฺมํ สตฺเต วิภชฺชติ ยทิทํ หีนปฺปณีตตาย” กรรมย่อมจำแนกสัตว์ กรรมนี้เองที่ตกแต่งรูปร่างของสัตว์ให้ปรากฏในลักษณะต่างกันออกไป โดยมิได้จงใจในปัจจุบัน รูปร่างของเราที่เป็นเช่นนี้จึงเป็นเรื่องของกรรมในอดีตตกแต่งมาให้ มีลักษณะแตกต่างกันออกไป ทุกชีวิตที่อุบัติขึ้น จึงต้องอยู่ในลักษณะเป็นผู้รับผลแห่งกรรมในอดีตความทุกข์หรือความสุขก็ตาม เป็นวิบากหรือเป็นผลของกรรมทั้งนั้น คนที่เกิดมามีความสุขในปัจจุบัน เพราะกุศลกรรมในอดีตส่งผล คนที่เกิดมามีความทุกข์ในปัจจุบัน เพราะอกุศลกรรมในอดีตส่งผล ดังนั้นกรรมนั้นก็คือตัวเจตนาเจตสิก ธรรมชาติของเจตนาเจตสิกนี้ทำหน้าที่อย่างไร ผลจึงปรากฏขึ้นมาได้ไม่สูญหายไป ตามสภาพของสังขารธรรมนั้น การงานต่างๆที่เกี่ยวด้วยกาย วาจา ใจจะสำเร็จลงได้ก็ต้องอาศัยจิตเจตสิกเป็นผู้ควบคุม เจตนาเจตสิกนี้ทำหน้าที่สองอย่าง คือ ๑) สังวิธานกิจ ทำหน้าที่ปรุงแต่งให้สำเร็จกิจในระหว่างการเกิดขึ้นพร้อมกับสัมปยุตธรรม จึงเกิดการกระทำทางกาย วาจา และใจขึ้น ๒) พีชนิธานกิจ ทำหน้าที่เพาะพืชพันธุ์ไว้ เมื่อกุศลเจตนาอกุศลเจตนาเกิดขึ้นและดับไป เจตนาอันเป็นตัวกรรมนี้ยังมีอำนาจส่งผลให้ปรากฏเกิดขึ้นในภายหลังอีก เรียกว่ากุศลกรรมอกุศลกรรม เมื่อกรรมดีก็ตาม กรรมชั่วก็ตาม ย่อมมีผลสนองเช่นนี้ ทุกคนจึงควรมุ่งหน้าประกอบแต่กรรมดีละเว้นจากกรรมชั่ว

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์เรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม ตามหลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท” เพราะว่าชีวิตของเราที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบันนี้ และในฐานะที่เราเป็นชาวพุทธ กัมมัสสกตาสัทธา คือ มีความเชื่อในเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม มีความเชื่อว่าชีวิตความเป็นอยู่ย่อมไปตามกรรมที่เราได้กระทำกันไว้ในอดีต กรรม จึงหมายถึงว่าการกระทำที่เกี่ยวด้วยกาย วาจา ใจทั้งทางดีและไม่ดี การกระทำกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม ผลของกรรม

---

[๑๐]พระเทพกิตติปัญญาคุณ (กิตติวุฒโฑ ภิกขุ) **กรรม–และการให้ผลของกรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๔,(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๕๗), หน้า ๓.

ไม่สูญหายไปไหนย่อมส่งผลแก่ผู้กระทำกรรมเพราะว่าชีวิตความเป็นอยู่ของสัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกฎแห่งกรรม

**๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย**

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมตามหลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท” สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี ๓ ข้อ คือ

๒.๑ เพื่อศึกษาวิเคราะห์เรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม ตามหน้าที่ ตามลำดับ ตามเวลาและฐานะการให้ผลของกรรม ตามหลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท

๒.๒ เพื่อวิเคราะห์และสงเคราะห์ กระบวนการการให้ผลของกรรม นำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดความรู้เข้าใจกฎแห่งกรรม อยู่ร่วมกันตามกฎระเบียบของสังคม ตามหลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท

๒.๓ เพื่ออธิบายกรรมและการให้ผลของกรรม การกระทำในสิ่งที่ดีและไม่ดี สามารถนำไปใช้ประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตในสังคมยุคปัจจุบันตามหลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท

**๓. วิธีดำเนินการวิจัย**

การวิจัยเรื่อง “กรรมและการให้ผลของกรรมตามหลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท” ครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ธรรมบทแปล เอกสารวิชาการ งานวิจัยทางที่เกี่ยวข้อง การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร โดยศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูล ชั้นปฐมภูมิคือพระไตรปิฎก ทุติยภูมิ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ธรรมบท วรรณกรรมเอกสารวิชาการ งานวิจัยทางที่เกี่ยวข้อง เฉพาะเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมตามหลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท

วิเคราะห์ข้อมูลและเนื้อหาที่ได้จากการศึกษาค้นค้นคว้าในรูปแบบของการพรรณนาเชิงวิเคราะห์และสงเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ในเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมตามหลักคำในพุทธปรัชญาเถรวาทพร้อมทั้งข้อเสนอแนะเนื้อหาเพิ่มเติมบางประเด็นที่ได้จากการศึกษา เอกสารต่าง ๆ สรุปและนำเสนอผลการวิจัย เพื่อประโยชน์ในด้านวิชาการต่อไป

**๔. ผลการวิจัย/ประเด็นที่ค้นพบจากการวิจัย**

ผลการวิจัยนี้ได้ค้นพบประเด็นที่ตอบวัตถุประสงค์ ดังนี้

การแสดงเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท หลักความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับกรรมและผลของกรรมถือเป็นคำสอนที่สำคัญมาก จึงควรศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องกรรมและผลของกรรมให้เข้าใจ เพื่อที่จะได้เกิดความเชื่อที่ถูกต้องอย่างแท้จริง ความเชื่อเรื่องกรรมนี้เมื่อกล่าวโดยรวมแล้วบุคคลจะต้องมีความเชื่อในพระพุทธเจ้าเสียก่อน จึงจะมีความเชื่อในเรื่องคำสอนที่ถูกต้องตามกฎแห่งเหตุและผลที่พระพุทธองค์ตรัสรู้และตรัสสั่งสอน ความเชื่อในตรัสรู้ ตถาคตโพธิ

สัทธานี้คือ การพิจารณาโดยใช้ปัญญาก่อนปลงใจเชื่อในพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของพุทธศาสนิกชนผู้มีศรัทธาและกัมมสัทธา เชื่อกรรมและวิปากสัทธาเชื่อผลของกรรม ส่วนประเภทหลัง คือ กัมมัสสกตาสัทธา เป็นเรื่องของความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญารู้และเข้าใจเหตุผล ซึ่งมีอยู่ตามธรรมดาของโลก และในกัมมัสสกตาสัทธานี้ เป็นการรวมเอากัมมสัทธาและวิปากสัทธาเข้าไว้ด้วย เพราะมีลักษณะเป็นเหตุผล และเป็นเรื่องของกฎแห่งกรรม แสดงให้เห็นว่าความเชื่อ หรือศรัทธานั้นเป็นจุดเริ่มต้นเพื่อนำไปสู่ปัญญาพิจารณาสอดส่องธรรม จนสามารถรู้และเข้าใจ พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแบ่งตามเหตุผล ทรงแสดงเรื่องการจำแนกกรรมและผลของกรรม ซึ่งมนุษย์ทุกคนจะต้องมีความเห็นความเข้าใจให้ถูกต้องในเรื่องกรรมและผลของกรรม

กรรมและผลของกรรมตามหลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท แบ่งออกเป็น ๓ หมวด รวม ๑๒ ประเภทคือ หน้าที่ของกรรมหรือกิจ ลำดับการให้ผลของกรรม และมีระยะเวลาในการให้ผลที่ชัดเจนแก่บุคคลที่กระทำอกุศลกรรมหรือกุศลกรรมให้ได้รับทุกข์หรือสุขอย่างแน่นอนตามเหตุแห่งการกระทำ แม้ผลของการของพระพุทธเจ้า พระสาวก พระสาวิกา และอุบาสก อุบาสิกา ก็สรุปลงในกรรม ๑๒ ในข้อที่ ๓ และข้อที่ ๔[๑๑] ซึ่งมีรายละเอียดของกรรมแต่ละข้อ ดังนี้ ๑. ชนกกรรม ทำหน้าที่ในการให้ผลของกรรม คือ นำสัตว์ไปเกิดในภพภูมิต่าง ๆไม่ว่าจะเกิดเป็น มนุษย์ภูมิ เทวดาภูมิ สัตว์เดียรัจฉานภูมิ ย่อมเกิดขึ้นด้วยอำนาจแห่งชนกกรรมทั้งสิ้น ไม่ใช่อยู่ ๆ จะเกิดเป็นอะไรก็เกิดขึ้นมาเอง โดยไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย แต่ละชาติที่สัตว์ทั้งปวงเกิดย่อมเกิดขึ้นภายใต้ผลของกรรม คือ ชนกกรรมมีหน้าที่ให้เกิดขึ้นมาทั้งหมด หากไม่มีชนกกรรมนี้แล้วสัตว์ทั้งหลายจะเกิดขึ้นมาไม่ได้เลย ๒. อุปัตถัมภกกรรม ทำหน้าที่ให้ผลของกรรม มีหน้าที่อุปถัมภ์ค้ำชูกรรมอื่น ได้แก่การเข้าไปอุปถัมภ์กรรมที่เกิดแล้ว จริงอยู่ เมื่อทั้งหลายเกิดขึ้นด้วยอำนาจชนกกรรมชักนำปฏิสนธิให้แล้ว อุปถัมภกกรรมก็ทำหน้าที่ช่วยอุปถัมภ์ค้ำชูให้ได้รับความทุกข์ หรือความสุขตามสมควรแก่กรรม คือ ถ้าเป็นอุปถัมภกกรรมฝ่ายอกุศล ก็ย่อมทำหน้าที่อุปถัมภ์กรรมที่เป็นอกุศลให้มีพลังมากยิ่ง ๆ ขึ้น เพื่อให้ผู้ที่รับผลของกรรมได้รับความทุกข์นาน ๆ ถ้าเป็นอุปถัมภกกรรมฝ่ายกุศล ก็ย่อมทำหน้าที่ตรงกันข้าม กล่าวคือ เข้าทำหน้าที่อุปถัมภ์กรรมที่เป็นกุศล ให้มีพลังมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ผู้ที่ได้รับผลของกรรมได้รับความสุขนาน ๆ ๓. อุปปีฬกกรรม ทำหน้าที่ในการให้ผลของกรรมคือมีหน้าที่เบียนกรรมอื่น ได้แก่การเข้าไปเบียดทำร้ายกรรมที่มีสภาพตรงกันข้ามกับตน คือ ถ้าเป็นอุปปีฬกรรมฝ่ายอกุศล ก็ย่อมทำหน้าที่เบียดเบียนทำร้ายกุศลกรรมความดีงาม ซึ่งให้ผลเป็นความสุขความเจริญแก่ผู้รับผลของกรรม แล้วบันดาลให้ผู้รับผลของกรรมได้รับความทุกข์ ความเสื่อมอันเป็นผลของตนต่อไป ถ้าเป็นอุปปีฬกกรรมฝ่ายกุศล ก็ย่อมทำหน้าที่เบียดเบียนทำร้ายอกุศลกรรมความชั่วที่ให้ผลเป็นความทุกข์ความ

---

[๑๑]พระมหาชลัน ภูริวฑฺฒโน (ชลันรัตน์), “**การวิเคราะห์วิบากกรรมของบุคคลตามที่ปรากฏในอรรถกถาธรรร**”, วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม–ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๑, หน้า ๖๙–๘๑.

เสื่อม แล้วส่งผลให้ผู้รับผลของกรรมนั้นได้รับความสุขความเจริญอันเป็นผลของตนต่อไป ๔. อุปฆาตกรรม ทำหน้าที่ในการให้ผลของกรรมคือเข้าไปตัดรอนกรรมอื่น ที่มีสภาพตรงกันข้ามกับตนได้อย่างเด็ดขาด และในขณะที่เข้าทำหน้าที่ ก็เข้าทำหน้าที่ได้อย่างรวดเร็วเป็นปัจจุบันทันด่วนยิ่งกว่าอุปปีฬกรรมที่กล่าวมา คือ ถ้าเป็นอุปฆาตกรรมฝ่ายอกุศล ก็ทำหน้าที่เข้าไปตัดรอนกุศลกรรมความดีซึ่งกำลังให้ผลเป็นความสุขความเจริญแก่ผู้รับผลของกรรมอยู่นั้น แล้วบันดาลให้ผู้รับผลของกรรมได้รับความทุกข์ความเดือดร้อน อันเป็นผลของตนในปัจจุบันทันใด ถ้าเป็นอุปฆาตกรรมฝ่ายกุศลทำหน้าที่เข้าไปตัดรอนอกุศลกรรมความชั่วร้ายซึ่งกำลังให้ผลเป็นความทุกข์ความเดือดร้อน แล้วบันดาลให้ผู้รับผลของกรรมนั้นได้รับความสุขความเจริญอันเป็นผลของตนในปัจจุบันทันใดเช่นกัน ๕. ครุกรรม ทำหน้าที่ในการให้ผลของกรรม ครุกรรม เป็นกรรมหนักซึ่งมีอำนาจในการให้ผลเป็นลำดับที่ ๑ บรรดากรรมทั้งหลายที่สัตว์ในวัฏฏภูมิกระทำลงไป กรรมใดที่จะมีประสิทธิภาพหนักเช่นเดียวกับครุกรรมเป็นอันไม่มี ครุกรรมนี้เป็นกรรมหนัก สามารถที่จะให้ผลแก่ผู้รับผลของกรรมเป็นลำดับแรกคือให้ผลก่อน ซึ่งไม่มีกรรมใดที่จะมากางกั้นได้ คือกรรมอย่างอื่นไม่สามารถห้ามการให้ผลของครุกรรมนี้ได้เลย ถ้าเป็นครุกรรมฝ่ายอกุศล ก็จะให้ผลนำพาบุคคลผู้รับผลของกรรมไปเกิดในทุคติภูมิ มีนิรยภูมิ เป็นต้น หลังจากที่เขาตายไปจากชาตินี้แล้ว ถ้าเป็นครุกรรมฝ่ายกุศลก็จะให้ผลชักนำบุคคลผู้รับผลของกรรมไปเกิดในสุคติภูมิ มีมนุษย์ภูมิ เป็นต้น หลังจากที่เขาตายไปจากชาตินี้ โดยไม่มีกรรมอื่นจะมาขัดขวางหรือห้ามได้ ๖. อาสันนกรรม ทำหน้าที่ในการให้ผลของกรรมในเวลาใกล้จะตาย ซึ่งมีอำนาจให้ผลเป็นลำดับที่๒ รองจากครุกรรม หมายความว่า เมื่อสัตว์ที่เกิดในวัฏฏภูมิไม่ได้ทำครุกรรมแต่อย่างใด อาสันนกรรมซึ่งได้แก่กรรมที่กระทำในขณะใกล้ตาย หรือกรรมที่ระลึกได้ในเวลาใกล้จะตาย ก็ย่อมจะให้ผลทันที คือ ถ้าเป็นอาสันนกรรมฝ่ายอกุศลก็จะให้ผลนำพาบุคคลผู้รับผลของกรรมให้ไปเกิดในอบายภูมิ มีนิรยภูมิ เป็นต้น ในชาติต่อไป ถ้าเป็นอาสันนกรรมฝ่ายกุศลก็จะให้ผลชักนำบุคคลผู้รับผลของกรรมให้ไปเกิดในสุคติภูมิ มีมนุษย์ภูมิ เป็นต้น ในชาติต่อไป ๗. อาจิณณกรรม ทำหน้าที่ในการให้ผลของกรรมที่กระทำบ่อย ๆ ซึ่งมีอำนาจให้ผลเป็นลำดับที่๓ รองจากอาสันนกรรม หมายความว่า เมื่อสัตว์ที่เกิดในวัฏฏภูมิไม่ได้ทำครุกรรม ทั้งเวลาเมื่อใกล้จะตายอาสันน กรรม ก็มิได้ปรากฏมี ในกรณีเช่นนี้ อาจิณณกรรมซึ่งได้แก่กรรมที่ตนเคยกระทำไว้บ่อย ๆ สั่งสมไว้ในสันดานของตนมาก ๆ ย่อมจะได้โอกาสให้ผลทันที คือ ถ้าเป็นอาจิณณกรรมฝ่ายอกุศล ก็จะให้ผลนำพาผู้รับผลของกรรมให้ไปเสวยทุกข์โทษอยู่ในอบายภูมิ มีนิรยภูมิ เป็นต้น ในชาติต่อไปโดยไม่มีระหว่างคั่นถ้าเป็นอาจิณณกรรมฝ่ายกุศล ก็จะให้นำพาผู้รับผลของกรรมให้ไปเสวยสุขอยู่ในสุขอยู่ในสุคติภูมิ มีมนุษย์ภูมิ เป็นต้น ในชาติต่อไปโดยไม่มีระหว่างคั่น ๘. กตัตตากรรม ทำหน้าที่ในการให้ผลของกรรมกรรมที่สักแต่ว่ากระทำซึ่งอำนาจให้ผลเป็นลำดับที่ ๔ รองจากอาจิณณกรรม หมายความว่า เมื่อสัตว์ที่เกิดในวัฏฏภูมิไม่ได้ทำครุกรรม ไม่ได้กระทำอาสันกรรม ทั้งเวลาเมื่อใกล้จะตายอาจิณณกรรมก็มิได้ปรากฏมีคราวนั้น กตัตตากรรมซึ่งเป็นกรรมที่มีพลังน้อยที่สุด เพราะเป็นกรรมที่กระทำลงไปโดยสามัญธรรมดา ผู้กระทำไม่ได้มีเจตนาไม่ได้มีความตั้งใจอย่างเต็มที่เป็นแต่สักว่ากระทำลงไปก็ย่อมได้

โอกาสให้ผลคือ ถ้าเป็นกตัตตากรรมฝ่ายอกุศลก็จักนำพาผู้รับผลของกรรมให้ไปเกิดในอบายภูมิ มีนิรยภูมิ เป็นต้น ถ้าเป็นกตัตตากรรมฝ่ายกุศลก็จะนำพาผู้รับผลของกรรมให้ไปเกิดในสุคติภูมิ มีมนุษย์ภูมิ เป็นต้น เพราะบรรดาสัตว์ทั้งหลายเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภูมิ ๓๑ ภูมินี้ ผู้ไม่ทำกตัตตากรรมนั้นเป็นอันไม่มี ๙. ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม ทำหน้าที่ในการให้ผลของกรรมในชาติปัจจุบัน คือ ให้ผลในชาตินี้ หมายความว่า เป็นกรรมที่ให้ผลเป็นปัจจุบันทันที เมื่อสัตว์กระทำกรรมแล้ว ย่อมได้รับผลในชาติปัจจุบันนี้ทีเดียว ไม่ต้องไปรอรับผลเอาในชาติหน้า หรือชาติไหน ๆ เป็นกรรมที่ให้ผลทันตาเห็น ถ้าเป็นทิฏฐธรรมเวทนียกรรมฝ่ายอกุศล ส่งผลให้ได้รับความทุกข์ความเดือดร้อนภายในในชาติปัจจุบันนี้ ถ้าเป็นทิฏฐธรรมเวทนีย กรรมฝ่ายกุศลก็จะส่งผลให้ผู้รับผลของกรรมได้รับความสุขความเจริญภายในในชาติปัจจุบันนี้เช่นกัน ๑๐. อุปปัชชเวทนียกรรม ทำหน้าที่ในการให้ผลของกรรมในชาติหน้า หมายความว่า เป็นกรรมที่ให้ผลช้าเป็นที่สอง รองจากทิฏฐธรรมเวทนียกรรม เมื่อสัตว์กระทำกรรมเข้าแล้วย่อมได้รับผลในชาติที่ ๒ คือ ในชาติหน้าซึ่งต่อจากชาตินี้อย่างแน่นอน โดยมีการให้ผลดีผลชั่วตามฝ่ายของตน คือ ถ้าเป็นอุปปัชชเวทนียกรรมฝ่ายอกุศล ก็ส่งผลให้ผู้รับผลของกรรมไปเกิดในอบายภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่ง ในชาติหน้า ถ้าเป็นอุปปัชชเวทนียกรรมฝ่ายกุศล ก็ส่งผลให้ผู้รับผลของกรรมไปเกิดในสุคติภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่ง ในชาติหน้าเช่นกัน ๑๑. อปราปริยเวทนียกรรม ทำหน้าที่ในการให้ผลของกรรมในชาติต่อ ๆ ไปหมายความว่า อปราปริยเวทนียกรรมนี้ เป็นกรรมที่ให้ผลช้ากว่าทิฏฐธรรมเวทนียกรรม และอุปปัชชเวทนียกรรม เมื่อสัตว์กระทำกรรม เข้าแล้วย่อมได้รับผลในชาติที่ ๓ เป็นต้นไป โดยมีการให้ผลดีผลร้ายตามฝักฝ่ายแห่งตน ถ้าเป็นอปราปริยเวทนียกรรมฝ่ายอกุศล ก็ส่งผลให้ผู้รับผลของกรรมได้รับความทุกข์ความเดือดร้อนตั้งแต่ชาติที่ ๓ เป็นต้นไป ถ้าเป็นอปราปริยเวทนียกรรมฝ่ายกุศล ก็ส่งผลให้ผู้ที่รับผลของกรรมได้รับความสุขความเจริญตั้งแต่ชาติที่ ๓ เป็นต้นไป ๑๒. อโหสิกรรม ทำหน้าที่ในการให้ผลของกรรมที่สำเร็จเป็นกรรมแล้ว แต่กลายเป็นอโหสิกรรมไปเพราะไม่มีโอกาสให้ผล ปัจจุบันกาล และอนาคตกาล หมายความว่า อโหสิกรรมนี้ แม้จะได้สำเร็จเป็นตัวกรรมอันมีชื่อว่าทิฐธรรมเวทนียกรรมเป็นอาทิ แต่ไม่มีโอกาสให้ผล เพราะทิฏฐธรรมเวทนียกรรมชนิดอื่นที่มีพลังกว่าชิงส่งผลให้เสียแล้ว จึงต้องกลายเป็นกรรมที่หมดประสิทธิภาพไป ไม่ว่าจะเป็นอโหสิกรรมฝ่ายกุศลกรรมหรือฝ่ายอกุศลกรรม

กรรมและผลของกรรมทั้งหลายที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้มีอยู่ทั้งหมด ๑๒ ประการดังกล่าวมาและจะเห็นว่ากรรมไม่ได้สูญหายไปไหน แต่กำลังทำงานอยู่ตลอดเวลา ซึ่งกรรมแต่ละหมวดก็มีหน้าที่ มีลำดับและมีระยะเวลาในการให้ผล เปรียบเหมือนการปลูกต้นไม้ ชนิดนั้นๆ ที่ปลูกขึ้นมาจะเจริญเติบโตขึ้นมาให้ร่มเงา แผ่กิ่งก้านสาขาได้นั้นต้องใช้เวลาในการเจริญเติบโตเป็นเดือนเป็นปี กรรมก็เช่นกัน มีหน้าที่ มีลำดับและมีระยะเวลาในการให้ผลแก่บุคคลที่กระทำอกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมให้ได้รับทุกข์หรือสุขอย่างแน่นอน

หลักคำสอนเรื่องกรรมและผลของกรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในมหากัมมวิภังคสูตรนั้นทรงแสดงจำแนกกรรมและผลของกรรมโดยแสดงถึงภพภูมิที่ต้องไปรับผลของกรรม ซึ่งทำให้ผู้เห็นไม่

ตลอดสายเข้าใจผิดทรงแสดงเหตุผล คือ กรรมดีกรรมชั่วที่ทำก่อนทำหลัง และการมีความเห็นถูกเห็นผิดก่อนตายว่า อาจแทรกส่งผลให้คนเข้าใจผิดได้ แต่ความจริงกรรมทุกอย่างจะส่งผลทั้งสิ้นเพียงแต่เข้าใจให้ตลอดสาย และไม่สับเหตุผลคำสอนเหล่านี้ได้ช่วยแก้ไขข้อข้องใจแก่บุคคลทั่วไปที่เข้าใจกันผิดว่า ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป หรือ ทำดีกลับไม่ได้ดี ทำชั่วกลับไม่ได้ชั่ว ซึ่งไม่สมเหตุสมผล หรือ ทำชั่วได้รับผลดีทำดีได้รับผลชั่ว ปัญหาเหล่านี้คลี่คลายลงได้ก็ด้วยความเข้าใจเนื้อความในมหากัมมวิภังคสูตรที่พระพุทธเจ้าสอนในเรื่องผลของกรรมที่ไม่ได้มีลำดับแน่นอนว่ากรรมไหนจะส่งผลก่อนหรือหลัง ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย แต่ถึงอย่างไรก็ต้องได้รับแน่นอนไม่วันใดก็วันหนึ่งหรือชาติใดชาติหนึ่ง ได้ทรงแสดงจำแนกกรรมและผลของกรรมโดยกล่าวถึงบุคคล ๔ ประเภท คือ

๑ ทำชั่วแล้วไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรกก็มีทั้งนี้เพราะบุคคลพวกนี้ได้ทำกรรมชั่วต่อเนื่องกันมาตั้งแต่อดีตชาติจนถึงปัจจุบันชาติ อกุศลกรรมย่อมทำหน้าที่ส่งผลของกรรมอันเป็นความทุกข์ความเดือดร้อนให้เกิดแก่บุคคลผู้รับกรรม โดยนำพาบุคคลผู้รับผลของกรรมนั้นให้ไปเกิดเป็นสัตว์บาป เสวยทุกข์โทษอยู่ในอบายสถาน ๔ ภูมิ คือ ๑. ติรัจฉานภูมิ ๒. เปตติวิสัยภูมิ ๓. อสุรกายภูมิ ๔. นิรยภูมิ

๒ ผู้ทำชั่วแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ก็มี เพราะบุคคลพวกนี้ทำกุศลกรรมไว้มากในชาติก่อน ๆ กุศลกรรมนั้นยังมีแรงให้ผลอยู่ส่วนกรรมชั่วที่เขาทำใหม่ ยังไม่ทันให้ผล จึงทำให้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์กุศลกรรมย่อมทำหน้าที่เบียดเบียนทำร้ายกรรมชั่วอกุศลกรรมที่ให้ผลเป็นความทุกข์ ความเสื่อมไม่ให้ส่งผล แล้วให้ผลของกรรมฝ่ายกุศลส่งผลก่อนจึงได้รับความสุขความเจริญ

๓ ทำดีแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ผู้ทำดีแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์เพราะบุคคลพวกนี้ทำความดีติดต่อกันตั้งแต่อดีตชาติจนถึงปัจจุบันกุศลกรรมนั้นส่งผล จึงทำให้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ได้รับความสุขความเจริญ

๔ ทำดีแล้วไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรกผู้ทำดีแล้วไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรกก็มีเพราะคนพวกนี้ได้ทำความชั่วไว้มากในชาติก่อนๆ อกุศลกรรมนั้นยังมีแรงให้ผลอยู่กุศลกรรมที่เขาทำใหม่ยังไม่มีโอกาสให้ผลอกุศลกรรมที่มีอำนาจมากกว่าย่อมส่งผลก่อน ส่งผลของกรรมอันเป็นความทุกข์ความเดือดร้อนให้เกิดแก่บุคคลผู้รับผลของกรรมนั้น

จะเห็นได้ว่ากรรมที่บุคคลกระทำแล้วต้องรับผลของกรรมที่ได้กระทำไว้ คืออาจจะไปเกิดในที่ทุคติอบายภูมิ หรือไปเกิดในที่สุคติโลกสวรรค์ ซึ่งผลของกรรมมีอานุภาพนำพาสัตว์ทั้งหลายให้มีชีวิตความเป็นไปที่แตกต่างกันทั้งสุขบ้าง และทุกข์บ้างตามภพภูมิ ซึ่งจำแนกตามการรับผลของกรรมทั้งฝ่ายอกุศลกรรมและฝ่ายกุศลกรรม ซึ่งตามหลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท แสดงให้เห็นเรื่องกรรมและการรับผลของกรรม ที่มีความสลับซับซ้อนมาก คนที่มองเรื่องกรรมและผลของกรรมในสายสั้นจึงไม่อาจเข้าใจเรื่องกรรมอย่างแจ่มแจ้งโดยตลอดได้ แม้ผู้ได้ญาณระลึกชาติหนหลังได้ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ และได้อนาคตังสญาณ คือ ญาณรู้อนาคต แต่ได้ระยะสั้นเพียงชาติ ๒ ชาติ ก็ยังหลงเข้าใจผิดได้เพราะเห็นผู้ประกอบกรรมชั่วในปัจจุบันบางคนตายแล้วไปบังเกิดในสวรรค์เห็นผู้ทำ

กรรมดีบางคนตายแล้วเกิดในนรก เขาไม่มีญาณที่ไกลกว่านั้นจึงไม่อาจเห็นกรรมและผลของกรรมตลอดสายได้ ส่วนผู้มีญาณทั้งในอดีตและอนาคตไม่มีที่สิ้นสุด เช่น สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสามารถเห็นกรรมและชีวิตได้ตลอดสายทรงชี้ได้ว่า ผลอย่างนี้ ๆ มาจากกรรมอย่างใดได้อย่างแท้จริง

กรรมและผลของกรรมทั้งหลายที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้มีอยู่ทั้งหมด ๑๒ ประการดังกล่าวมา และจะเห็นว่ากรรมไม่ได้สูญหายไปไหน แต่กำลังทำงานอยู่ตลอดเวลา ซึ่งกรรมแต่ละหมวดก็มีหน้าที่ มีลำดับและมีระยะเวลาในการให้ผลที่ชัดเจน เปรียบเหมือนการปลูกต้นไม้ที่กว่าต้นไม้ชนิดนั้น ๆ ที่ปลูกขึ้นมาจะเจริญเติบโตขึ้นมาให้ร่มเงา แผ่กิ่งก้านสาขาได้นั้นต้องใช้เวลาในการเจริญเติบโตเป็นเดือนเป็นปี กรรมก็เช่นกัน มีหน้าที่ มีลำดับและมีระยะเวลาในการให้ผลแก่บุคคลที่กระทำอกุศลกรรมหรือกุศลกรรมให้ได้รับทุกข์หรือสุขอย่างแน่นอนดังนั้น การศึกษาวิเคราะห์เรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม ตามหน้าที่ ตามลำดับ ตามเวลาและฐานะการให้ผลของกรรม ก็เพื่อวิเคราะห์และสงเคราะห์กระบวนการการให้ผลของกรรม นำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดความรู้เข้าใจกฎแห่งกรรมสามารถอยู่ร่วมกันตามกฎระเบียบของสังคมและเพื่ออธิบายกรรมและการให้ผลของกรรม การกระทำในสิ่งที่ดีและไม่ดี สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตในสังคมยุคปัจจุบันตามหลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท

กุศลกรรมบถเป็นทางของการกระทำที่ดีที่มนุษย์ควรประพฤติปฏิบัติผู้ที่ปฏิบัติกุศลกรรมบถ เป็นปกติเมื่อต้องเกิดใหม่เป็นมนุษย์ก็จะเป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์พูนสุข มิฉะนั้นก็ไปอยู่ในสวรรค์ภูมิ พรหมภูมิ หรือไปสู่แดนนิพพานได้ในที่สุดไม่มีทางไปอยู่ในดินแดนนรกภูมิหรือไปรับทุกขเวทนาอย่างแสนสาหัสในอบายภูมิความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมตามหลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท ทำให้เข้าใจในการทำงานของกรรมและการส่งผลของกรรมให้ต้องไปรับผลของกรรมตามภพภูมิต่าง ๆ เพราะการศึกษาความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นแสดงถึงการทำงานของกรรมและผลของกรรมไว้ว่า กรรมมีหน้าที่ มีลำดับ และมีระยะเวลาในการให้ผล แก่บุคคลที่กระทำอกุศลกรรมหรือกุศลกรรมให้ได้รับผลทุกข์หรือสุขอย่างแน่นอน

**๕. องค์ความรู้ใหม่** (Originality and New Body of Knowledge)

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมตามหลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่ากรรมและผลของกรรม มีการทำงานตามหน้าที่ ตามลำดับ และตามระยะเวลาในการให้ผลของกรรมที่ชัดเจน แต่การส่งผลของกรรมนั้นมีความละเอียดโดยเฉพาะสถานที่ ที่ต้องไปรับผลของกรรมใน ภพภูมิต่าง ๆ นั้นมีความซับซ้อนในการให้ผลของกรรมมากทำให้คนที่มองเรื่องกรรมและผลของกรรมในสายสั้นไม่อาจเข้าใจเรื่องกรรมอย่างแจ่มแจ้งโดยตลอด การนำเรื่องกรรมและผลของกรรมที่ถูกต้องเผยแพร่แก่สาธารณชนเพื่อเป็นเครื่องยืนยันและสนับสนุนให้ผู้ที่ยังไม่เข้าใจในเรื่องกรรมและผลของกรรมได้พิจารณาเพื่อให้เกิดปัญญาขึ้นกับตนเอง และผู้อื่นสามารถเข้าใจในเรื่องกรรมและผลของกรรมได้อย่างถูกต้องตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

คำสอนเรื่องกรรมในมหากัมมวิภังคสูตรเป็นประเด็นที่น่าสนใจมากเพราะการหยั่งรู้เรื่องกรรมตามที่ปรากฏซึ่งเป็นวิสัยของพระพุทธเจ้าโดยแท้นำเผยแพร่แก่ผู้ที่ไม่เคยได้รับฟังคำสอนเรื่องกรรมมาก่อนจะทำให้การศึกษาเรื่องกรรมและผลของกรรมตามหลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นประเด็นที่น่าสนใจ และจะทำให้เกิดความเข้าใจที่ละเอียดมากยิ่งขึ้น

**๗. สรุป**

กรรมและผลของกรรมทั้งหลายที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้มีอยู่ทั้งหมด ๑๒ ประการดังกล่าวมา และจะเห็นว่ากรรมไม่ได้สูญหายไปไหน แต่กำลังทำงานอยู่ตลอดเวลา ซึ่งกรรมแต่ละหมวดก็มีหน้าที่ มีลำดับและมีระยะเวลาในการให้ผลที่ชัดเจน เปรียบเหมือนการปลูกต้นไม้ที่กว่าต้นไม้ชนิดนั้น ๆ ที่ปลูกขึ้นมาจะเจริญเติบโตขึ้นมาให้ร่มเงา แผ่กิ่งก้านสาขาได้นั้นต้องใช้เวลาในการเจริญเติบโตเป็นเดือนเป็นปี กรรมก็เช่นกัน มีหน้าที่ มีลำดับและมีระยะเวลาในการให้ผลแก่บุคคลที่กระทำอกุศลกรรมหรือกุศลกรรมให้ได้รับทุกข์หรือสุขอย่างแน่นอนดังนั้น การศึกษาวิเคราะห์เรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม ตามหน้าที่ ตามลำดับ ตามเวลาและฐานะการให้ผลของกรรม ก็เพื่อวิเคราะห์และสงเคราะห์กระบวนการการให้ผลของกรรม นำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดความรู้เข้าใจกฎแห่งกรรมสามารถอยู่ร่วมกันตามกฎระเบียบของสังคมและเพื่ออธิบายกรรมและการให้ผลของกรรม การกระทำในสิ่งที่ดีและไม่ดี สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตในสังคมยุคปัจจุบันตามหลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท

## เอกสารอ้างอิง

**ภาษาไทย**

มหามกุฏราชวิทยาลัย,**พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, นครปฐม : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระเทพกิตติปัญญาคุณ (กิตติวุฑฺโฒ ภิกขุ), **กรรมและการให้ผลของกรรม**, พิมพ์ครั้งที่๔, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๕๗.

พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), **กฎแห่งกรรม,** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

พระพรหมคุณาภรณ์. (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๙, กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระพรหมโมลี, (วิลาศ ฌาณวโร), **กรรมทีปนี เล่ม ๑,** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๔๕.

พระธรรมเมธาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธศาสนากับปรัชญา**, (กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่อัมรินทร์พรินติ้ง, ๒๕๓๙.

พระมหารังสรรค์ ธมฺมรโส, (แสงสีสม), **ความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการระลึกชาติ**, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระมหาชลัน ภูริวฑฺฒโน (ชลันรัตน์), **“การวิเคราะห์วิบากกรรมของบุคคลตามที่ปรากฏในอรรถกถาธรร”**, วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม–ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๑.

พระวิพัฒน์ อตฺตเปโม, (เอี่ยมเปรมจิต), **การศึกษาวิเคราะห์หลักกรรมและการให้ผลของกรรมในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท,** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๓.

พระอินทรีย์ อตฺถยุตฺโต,(กันทะวงศ์), **การศึกษาความเชื่อเรื่องวิบากกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท,** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔**, กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖.

สำนักงานคระกรรมการแผนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. ๒๕๖๐–๒๕๖๔**.